

Broedvogels van het Boetzelaersveld in 2022

Aanleiding

In eerdere nieuwsbrieven is geschreven over de omvorming van het Boetzelaersveld. Dit is het noordelijkste deel van Landgoed Eyckenstein. Het gebied ligt ten oosten van het Maartensdijkse bos en wordt aan noord- en zuidzijde begrensd door de Kloosterlaan en het Loosdrechtse spoor. Deze oorspronkelijk intensief beheerde landbouwenclave van 11,5 hectare is in 2019 omgevormd tot een complex van schraal, kruidenrijk grasland en extensief beheerd akkerland. Gelijktijdig is het 2,1 hectare grote relict droge heide met 9,6 hectare uitgebreid. Dit ging ten koste van nog relatief jong bos van overwegend Grove den.

Het doel van de omvorming was de versnippering van droge heide en schraalland op de Utrechtse heuvelrug tegen te gaan. Waardoor ook het herstel van de levensgemeenschap van planten en dieren mogelijk wordt. In 2022 is een broedvogelonderzoek uitgevoerd om na te gaan of en in welke mate de broedvogels van de heide van de omvorming profiteren.

Methode

De broedvogelinventarisatie van 2022 is uitgevoerd door Gert Prins en Theo Hövels. Hierbij is de methode Broedvogel Monitoring Project (BMP) toegepast van Sovon, kenniscentrum voor vogelonderzoek. Als telplot is het Boetzelaersveld ruim begrensd, tot net buiten de randen van Landgoed Eyckenstein. Het plot omvat de als natuurgebied ingerichte graslanden en akkers, het restant heide, de uitbreiding van de heide (totaal 23 ha) en alle bospercelen die daaromheen liggen (totaal 26 ha). De totale grootte van het plot bedraagt ruim 49 hectare.

Voor het broedvogelonderzoek is het gebied in de periode maart tot en met juni 2022 in totaal zeven keer 's ochtends vroeg bezocht. In juni begon het veldwerk al vóór 4 uur 's ochtends! Bij alle bezoeken is het gebied over alle paden doorkruist. Tijdens de bezoeken zijn alle waarnemingen van vogels die op broeden duiden, zoals zang, balts, nestbezoek e.d. ingetekend op kaart (digitaal). De inventarisatie vindt voor meer dan 80% plaats op basis van herkenning van geluiden van zingende vogels, voor het overige gaat het om zichtwaarnemingen. Het veldwerk was met 33,5 uur tamelijk intensief, goed voor bijna 41 minuten per hectare. In totaal zijn er 1.450 waarnemingen gedaan van 64 verschillende soorten vogels. Aan de hand van de

criteria van het BMP-onderzoek is bepaald welke soorten hiervan als broedvogel voorkomen, met hoeveel territoria en wat de verspreiding is. Deze interpretatie wordt verzorgd door de Sovon-website waarop de gegevens zijn ingevoerd.

Resultaat

In het telplot (heide, grasland en bos) komen in 2022 totaal 37 soorten broedvogels voor. Deze soorten bezetten tezamen 262 territoria. De meeste vogels komen uiteraard voor in het bos en niet in de open ruimten. De tien meest talrijke broedvogels in 2022 (Roodborst, Vink, Pimpelmees, Merel, Koolmees, Boomkruiper, Zwartkop, Fitis, Grote bonte specht en Boompieper) vertegenwoordigen 65% van alle broedvogels. Op de Boompieper na zijn het algemene broedvogels van doorsnee bossen, zowel holenbroeders als vogels die in de vegetatie (kruidlaag, struiklaag, boomlaag) broeden. De Boompieper is van bosranden bijv. langs de heide.

Boompieper

De hamvraag is natuurlijk of de broedvogels van bosranden, heide en schraalland ook profiteren van de omvorming?

Effecten van omvorming

In 2016 is heel Landgoed Eyckenstein (185 hectare) geïnterviewd op broedvogels. Zodoende kennen we de vogelstand van vóór de omvorming van het Boetzelaersveld. We kunnen de telgegevens van 2022 dus vergelijken met die van 2016. In 2016 werden toevallig ook 37 soorten (deels andere) broedvogels geteld maar dan nog met méér territoria, namelijk 358.

De omgeving van het Boetzelaersveld was in 2016 duidelijk het vogelarmste deel van het landgoed. Dat is ook nu het geval en dat blijft ook zo. Dit komt door de relatief hoge, droge ligging op arme zandgrond. Het bos bestaat grotendeels uit een eerste generatie spontaan bos van Groveden. Weinig structuur, bijv. weinig oude bomen, geen stand dood hout en geringe menging met loofbomen. Het Boetzelaersveld zelf was in 2016 nog intensief in gebruik, grotendeels als grote monotone maisakker.

De gegevens van 2016 en 2022 zijn voor de vergelijking samengevat in de tabel hier onder. De meest kenmerkende soorten van heide, schraalland en bosranden zijn vet/cursief gedrukt.

Vogelsoorten hebben van 2016 op 2022 een bepaalde 'trend' ondergaan: nieuw vestigen, toename, gelijk blijven, afname of verdwenen.

Trend	Vogelsoorten	n Soorten	n Territoria
Nieuw	Holenduif, Houtduif, Bosuil, Nachtzwaluw , Spreeuw, Putter	6	0 → 12
Toename	Grote bonte specht, Boomleeuwerik , Boompieper , Witte kwikstaart, Roodborsttapuit , Grote lijster, Koolmees, Zwarte kraai, Goudvink	9	42 → 60
Gelijk	Gekraagde roodstaart, Kuifmees, Pimpelmees, Gaai, Kruisbek, Appelvink	6	38 → 38
Afname	Kleine bonte specht, Winterkoning, Heggenmus, Roodborst, Merel, Zanglijster, Zwartkop, Tjiftjaf, Fitis, Goudhaan, Staartmees, Glanskop, Zwarte mees, Boomklever, Boomkruiper, Vink	16	269 → 152
Verdwenen	Buizerd, Grauwe vliegenvanger, Matkop, Groenling, Sijs, Kneu	6	9 → 0

Vogels van heide en schraalland

Het hoogtepunt van de broedvogelinventarisatie is de nieuwvestiging van de [Nachtzwaluw](#). Hiervan is in 2022 één broedpaar vastgesteld. Het mannetje is op drie teldagen zingend gehoord en gezien, tijdens één bezoek samen met een vrouwtje. De bestaande en nieuwe heide worden door de Nachtzwaluwen volledig benut als leefgebied. De Nachtzwaluw is een zeldzame broedvogel op dit deel van de Utrechtse heuvelrug. Een mooie aanwinst voor Eyckenstein.

In 2022 blijkt dat er voor de vogelsoorten van heide en schraalland door de omvorming veel verbeterd is. De aantallen zijn toegenomen. De [Boomleeuwerik](#) bewoont nu zowel de zandige akkers, de schraallandjes en de kaalslag in het bos die zich tot heide ontwikkelt. Er zijn nu in totaal maar liefst zes territoria, vier méér dan in 2016. Door de extra bosrandlengte is ook de [Boompieper](#) in 2022 toegenomen van zeven naar elf territoria. De [Roodborsttapuit](#) verkoos in 2016 met twee territoria het leefgebied langs de greppel met wilgenopslag in het Boetzelaersveld. Dit was ook zo in 2022 nog zo, en nu heeft zich op het relict heide een derde territorium gevestigd! In 2016 leidden deze vogelsoorten een marginaal bestaan op het Boetzelaersveld. Zodra de akker bewerkt werd, kwam van broeden niet veel terecht. In 2022 zijn alle drie de soorten gezien met uitgevlogen jongen, ze broeden dus nu ook succesvol.

Roodborsttapuit

Vogels van bossen

Bij de vogelsoorten van bos zien we tegengestelde ontwikkelingen. De vogelsoorten van bos die in open terrein foerageren vertonen een opvallend positieve ontwikkeling. Dit geldt bijv. voor de Holenduif, Houtduif, Spreeuw, Putter, Grote lijster en Zwarte kraai. De omvorming lijkt een positief effect te hebben op de

voedselsituatie van bosvogels die op het Boetzelaersveld voedsel zoeken (kruiden, insecten) en zich daardoor ook als broedvogel kunnen vestigen.

Witte kwikstaart

De vogelsoorten van bos die overwegend in het bos foerageren ontwikkelen zich verschillend. Doordat een deel Grovedennenbos is omgevormd tot heide is het aandeel bos in het telplot ongeveer met 33% afgenomen. De afname in de broedvogelterritoria is ongeveer 27%. Dat is daarmee aardig in lijn. Het beeld is per vogelsoort niet altijd goed te verklaren. Sommige vogels van ouder bos houden gewoon stand (bijv. Kuifmees, Kruisbek, Appelvink) of ze zijn zelfs nog toegenomen (bijv. Grote bonte specht, Koolmees). De kap van het overwegend jonge Grovedennenbos raakt de Fitis relatief sterk (27 → 13), wat te verwachten valt. Hetzelfde geldt voor bijv. Heggenmus, Zanglijster e.d. Relatief sterke verliezen leiden de Winterkoning (21 → 6), Goudhaan (18 → 5) en Merel (47 → 17). Voor de Merel is het Usutu-virus hoogstwaarschijnlijk de verklaring. Grauwe vliegenvanger, Matkop, Zwarte mees en Kneu staan op de Rode Lijst van met uitsterven bedreigde vogels. Drie soorten hiervan zijn in 2022 op dit deel van Eyckenstein verdwenen. Mogelijk spelen bij afname/het verdwijnen ook onbekende (externe) factoren een rol. Het is speculeren want naast bijv. droogte en voedselbeschikbaarheid kunnen ook de methodiek/toeval en waarnemerseffecten hieraan debet zijn.

Conclusie/aanbevelingen

De vogels van bosranden, heide en schraallanden hebben buitengewoon goed geprofiteerd van de omvorming van akker en bos tot natuurlijk beheerde biotopen! De nieuwvestiging van Nachtzwaluw en de toename en broedsucces van andere heidesoorten zoals de Boomleeuwerik getuigen hiervan. Het herstel van de levensgemeenschap van vogels van de heide is geslaagd. Bosvogels die op de heide en in akkers foerageren reageren óók positief op de omvorming zoals bijv. Holenduif en Houtduif. Het lijkt erop dat de omvorming de voedselsituatie voor deze vogels verbeterd heeft.

Het totaal aantal vogelsoorten is gelijk gebleven (37). Sommige soorten zijn nieuw, andere juist verdwenen. Doordat de oppervlakte bos is afgenomen (33%) , is een flink aantal bosvogels naar rato (27%) minder. Voor sommige bosvogels is de achteruitgang iets sterker en kan deze nog niet goed verklaard worden. Met de Rode Lijst-soorten van bos gaat het slecht.

De aanbeveling is het ingezette beheer te continueren. En de monitoring uit te breiden naar andere soortgroepen, bijv. sprinkhanen en reptielen.

Gert A.H. Prins, november 2022.

Broedvogels Boetzelaersveld (2022)

Vogelsoort	2016	2022
Buizerd	1	
Holenduif		4
Houtduif		3
Bosuil		1
Nachtzwaluw		1
Grote bonte specht	9	12
Kleine bonte specht	2	1
Boomleeuwerik	2	6
Boompieper	8	11
Witte kwikstaart	1	2
Winterkoning	21	6
Heggenmus	7	2
Roodborst	40	31
Gekraagde roodstaart	2	2
Roodborstapuit	2	3
Merel	47	17
Zanglijster	7	3
Grote lijster	1	2
Zwartkop	14	13
Tjiftjaf	15	10
Fitis	27	13
Goudhaan	18	5
Grauwe vliegenvanger	3	
Staartmees	4	1
Glanskop	12	4
Matkop	1	
Kuifmees	8	8
Zwarte mees	7	5
Pimpelmees	18	18
Koolmees	13	16
Boomklever	4	2
Boomkruiper	17	15
Gaai	4	4
Zwarte kraai	1	2
Spreeuw		1
Vink	27	24
Groenling	1	
Putter		2
Sijs	2	
Kneu	1	
Kruisbek	2	2
Goudvink	5	6
Appelvink	4	4

soorten broedvogels	37	37
aantal territoria	358	262
dichtheid (terr/10 ha)	85,4	62,5

Overzicht teltijden

datum	begintijd	eindtijd	teltijd	soorten	ex.
2022-03-23	06:18	09:50	03:32	38	179
2022-04-15	05:38	10:59	05:21	45	221
2022-04-27	04:57	09:35	04:38	39	229
2022-05-05	05:02	09:28	04:26	38	251
2022-05-20	04:24	09:26	05:02	44	223
2022-06-03	03:54	09:41	05:47	38	189
2022-06-25	03:37	08:22	04:45	30	166

Aantal bezoeken	7
Totale teltijd	33 uur en 31 minuten
Intensiteit	40,9 minuten per hectare

Plotgrootte 49.13 hectare
waarvan een klein deel niet tot Landgoed Eyckenstein behoort

64 soorten vogels gezien/gehoord
1448 waarnemingen